

Kristiina Silvan, tutkijatohtori, Ulkopoliittinen instituutti

VENÄJÄN TÄYTYY MUUTTAA SUHDETTAAN KESKI-AASIAAN

ONKO SE MAHDOLLISTA?

Vielä vuosi sitten Venäjän jalansija Keski-Aasiassa oli vahva. Päätös hyökätä Ukrainaan, sotilaalliset tappiot, talouden heikkeneminen ja kansainvälisen yhteisön eristämäksi joutuminen ovat kuitenkin heikentäneet sen asemaa alueella. Pystyykö Venäjä sovittamaan Keski-Aasiassa ajamansa politiikan vastaamaan hyökkäyssodan luomaa uutta todellisuutta?

Tammikuussa 2022 Kazakstan, Keski-Aasian vakain valtio, ajautui poliittiseen kriisiin. Tuhannet ihmiset osoittivat mieltään maan autoritääristä hallintoa vastaan ja osa valtaeliitistä nousi vastustamaan presidentti Kassym-Jomart Tokajevia. Tokajev ratkaisi tilanteen pyytämällä Venäjän johtamalta Kollektiivisen turvallisuussopimuksen järjestöltä (KTSJ) väliintuloa, mikä aiheutti tyrmistystä asiantuntijoiden parissa.

Pääosin venäläisistä koostuvat KTSJ:n joukot saapuivat ennätysajassa ja vakauttivat tilanteen läsnäolollaan. Tämän jälkeen Tokajevin joukot tukahduttivat mielenosoitukset voimakkein, minkä seurauksena 238 ihmistä sai surmansa.

Näytti siltä, että Kazakstanin traagisten tapahtumien suurin voittaja oli Venäjä. Sen oli onnistunut hengittää uutta elämää KTSJ:hin ja saattaa Tokajev kiitolisuudenvelkaan. Venäjän asema Keski-Aasiassa näytti vahvalta sen rajallisista resursseista ja Kiinan vaikutusvallan tasaisesta kasvusta huolimatta.

Nyt, vuotta myöhemmin, Venäjän jalansija Keski-Aasiassa on huomattavasti heikompi ja sen tulevaisuus epävarmempi.

Venäjän hyökkäyssota Ukrainassa on ravistellut Moskovon ja Keski-Aasian maiden hallitusten välisiä suhteita. Venäjä on alueen jokaiselle valtiolle joko tärkeä tai tärkein kumppani, mutta silti

yksikään alueen hallituksista ei tue sotaa. Maat pyrkivät puolueettomuuteen, kuten esimerkiksi niiden äänestyskäyttäytyminen YK:ssa osoittaa. Kun maaliskuussa 2022 YK:n yleiskokouksen käsiteltäväksi tuli päätöslauselma, jossa vaadittiin Venäjää vetäytymään Ukrainasta, Keski-Aasian valtiot joko äänestivät tyhjää (Kazakstan, Kirgisia ja Tadžikistan) tai jättivät äänestämättä (Uzbekistan ja Turkmenistan).

Keski-Aasian maiden hallitusten tasapainoilu saattaa näyttää peiteltyltä yritykseltä irtautua Venäjästä. Kyse ei kuitenkaan ole siitä, vaan pyrkimyksestä neuvotella suhteen ehdot uudestaan. Venäjän päätös hyökätä Ukrainaan, sen kyvyttömyys voittaa sota, sen

kansainvälisesti heikko asema ja taloudellinen ahdinko ovat muutaneet maiden välisten suhteiden perustaa. Myös Venäjän on siksi arvioitava uudelleen, minkälaista politiikkaa se ajaa Keski-Aasiassa.

Venäjän on ensinnäkin selkeytettävä lähestymistapaansa alueellisen turvallisuuden saralla. Moskova on tähän asti tuonut Keski-Aasian hallinnoille turvaa suhteellisen menestyksekkäästi. Päätös hyökätä Ukrainaan ja kyvyttömyys voittoon tarakoittavat kuitenkin sitä, että Venäjän on mahdoton näytellä turvallisuustoimijan roolia entiseen tapaan.

Venäjän on vakuutettava etenkin Kazakstanin hallinto siitä, että se todellakin on turvallisuuden taekä turvallisuusuhka. Tämä tulee olemaan vaikeaa, kun otetaan huomioon Kazakstanin lähes kahdeksan tuhannen kilometrin pituinen raja Venäjän kanssa ja rajan tuntumassa asuva suuri etnisten venäläisten vähemmistö. Asiaa ei auta se, että yksittäiset venäläisen eliitin jäsenet esittävät julkisuudessa säännöllisen epäsäännöllisesti väitteitä, joissa kyseenalaistetaan Kazakstanin itsenäisyys.

Neljän muun Keski-Aasian valtion kohdalla Moskovan on niin ikään pystyttävä vastaamaan huolenaiheisiin, jotka ovat heränneet sen ilmeisestä pakkomielleestä alistaa Ukraina hinnalla millä hyvänsä ja kyvyttömyydestä tehdä niin.

Keski-Aasian hallintojen näkökulmasta Venäjän tulisi keskittyä tukemaan niitä, ei käymään hyökkäyssotaa Ukrainassa. Venäjä on

kuitenkin toiminut juuri päinvastoin. Se on kieltäytynyt mobilisoida KTSJ:ä Armenian tukemiseksi maan konfliktissa Azerbaidžanin kanssa. Se on myös pyrkinyt sivuuttamaan kahden sotilaallisen liittolaisensa, Kirgisian ja Tadžikistanin, välisen kiihtyvän konfliktin. Nämä seikat ovat aiheuttaneet huolta ja tyytymättömyyttä Keski-Aasian valtaapitävien parissa.

Lisäksi Venäjän tappiot taistelukentällä asettavat kyseenalaiseksi sen kyvyn tarjota turvaa, vaikka siihen olisikin poliittista tahtoa. Moskova on tähän asti ollut luottettava tuki alueen autoritaarisille johtajille sisäpoliittisten levottomuuksien aikana. Kun Venäjän rajalliset resurssit uppoavat sotaan Ukrainassa, sen valmius tuleviin väliintuloihin on epävarma.

Afganistanista voi myös muodostua merkittävä turvallisuusongelma Keski-Aasialle. Vuonna 2022 Isis teki Afganistanista käsin raketti-iskut Tadžikistaniin ja Uzbekistaniin. Jos turvallisuustilanne rajalla heikkenee, voivatko Keski-Aasian hallitukset luottaa Venäjän tukeen?

Myös muilla kuin turvallisuuden aloilla on tapahtunut muutoksia, joiden vuoksi Venäjän täytyy arvioida uudelleen politiikkaansa Keski-Aasiassa.

Sota ja länsimaiden sanktiot ovat heikentäneet Venäjän ja Keski-Aasian maiden välisen suhteen taloudellista perustaa. Keski-Aasian taloudet ovat edelleen välillisesti riippuvaisia Venäjältä ja kärsivät

Venäjän talouden taantumasta. Se, että länsimaiset pakotteet eivät kohdistu Keski-Aasiaan, on kuitenkin antanut alueen maille uutta vaikutusvaltaa. Maat voivat jossain määrin auttaa Venäjää pakotteiden kiertämisessä, mutta odottavat Moskovan palkitsevan tästä avusta asianmukaisesti.

Venäjän hyökkäyssota on vaikeuttanut Venäjän ja Keski-Aasian suhteita myös ruohonjuuritasolla. Sadat tuhannet venäläiset ovat muuttaneet sodan syyttyä Keski-Aasiaan. Vaikka heidän saapumistaan ei ole vastustettu avoimesti, uusien asukkaiden ilmestyminen on lisännyt kilpailua vuokra- ja työmarkkinoilla ja aiheuttanut lisärasitusta julkiselle sektorille.

Näiden muutosten yhteisvaikutus on, että Venäjän jalansija Keski-Aasiassa murenee entistä nopeammin. Ilmiöön liittyy kuitenkin suurta epävarmuutta. Keski-Aasian valtaapitävät ovat selvästi pääsemässä yhteisymmärrykseen siitä, että he odottavat Moskovalta jatkossa aiempaa enemmän sekä etäisyyttä että hyötyjä. Venäjän kannasta ei sitä vastoin ole selvyttä.

Jos Venäjä tunnistaa sen asemaa rapauttavat rakenteelliset tekijät, on halukas kohdistamaan resurssejaan Keski-Aasiaan ja ottaa paikalliset tarpeet huomioon, sillä on edelleen mahdollisuus pysyä merkittävänä toimijana alueella.

Jos näin ei käy, on Moskovan ennemmin tai myöhemmin luovuttava valta-asemastaan Keski-Aasiassa. /